

Прищеп О.С.
*аспірант кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін,
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ BIG DATA В ПОДАТКОВОМУ КОНТРОЛІ: ПРАВОВІ МЕЖІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИМОГИ

Сучасний розвиток інформаційних технологій і процеси цифровизації державного управління суттєво впливають на трансформацію податкового контролю в Україні. Впровадження технологій Big Data в діяльність Державної податкової служби України (ДПС) створює нові можливості для підвищення ефективності податкового адміністрування, проте водночас ставить перед законодавцем завдання врегулювання правових меж та процесуальних вимог їх застосування.

Актуальність дослідження зумовлена запровадженням інформаційно-комунікаційної системи BigData TP, яка дозволяє автоматизувати контроль за трансфертним ціноутворенням та знизити вплив людського фактора в рамках реалізації Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки. Одночасно з цим постають питання забезпечення балансу між ефективністю податкового контролю та захистом прав платників податків, зокрема їх персональних даних.

Мета дослідження – аналіз правових засад застосування технологій Big Data в податковому контролі, визначення правових меж та процесуальних вимог їх використання в контексті чинного законодавства України.

Правову основу застосування технологій Big Data в податковому контролі в Україні становлять Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, який визначає загальні засади податкового контролю та повноваження контролюючих органів [2]; Закон України "Про захист персональних даних" від 01.06.2010 № 2297-VI, що встановлює правові засади обробки персональних даних [3]; Положення про Державну податкову службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227 [4].

Розробка IT-рішень для податкового аудиту включає створення інформаційної системи «Е-аудит» для обробки стандартного аудиторського файлу SAF-T UA, що скорочує час перевірок [1]. Ця система є частиною більш широкої ініціативи з цифровизації податкових процедур, передбаченої Національною стратегією доходів на 2024–2030 роки.

ІКС «Автоматизована система обробки великих масивів даних для аналізу ризиків ТЦУ» включає понад 100 алгоритмів обробки даних та здійснює аналіз податкової, фінансової та іншої звітності, інформації з митних декларацій [6]. Система BigData TP дозволяє автоматизувати процедури контролю за трансфертним ціноутворенням, здійснювати аналіз ризиків міжнародного оподаткування, обробляти великі масиви структурованих та неструктурованих даних, знижувати вплив людського фактора в процесах прийняття рішень.

Застосування технологій Big Data в податковому контролі має відповідати процесуальним вимогам щодо захисту персональних даних. Згідно з чинним законодавством, обробка персональних даних повинна здійснюватися відкрито і прозоро із застосуванням засобів та у спосіб, що відповідають визначеним цілям такої обробки [3]. Ключові принципи включають законність та справедливість обробки, обмеження мети обробки, мінімізацію даних, точність даних та обмеження зберігання.

Україна, відповідно до ст. 15 Угоди про асоціацію з ЄС, взяла на себе зобов'язання адаптувати своє законодавство у сфері захисту персональних даних до європейських стандартів [8]. Регламент ЄС 2016/679 (GDPR) встановлює, що фізичні особи повинні мати контроль щодо власних персональних даних [5]. ДПС роз'яснює особливості впровадження міжнародних підходів до управління, що ґрунтуються на управлінні податковими ризиками (комплаєнс-ризиками), з метою підвищення рівня дотримання платниками податків своїх податкових обов'язків [7].

При застосуванні технологій Big Data важливо забезпечити право платників податків на інформацію про збір та обробку їх даних, право на доступ до інформації про обробку власних даних, право на виправлення неточних або неповних даних, право на заперечення та можливість оскарження автоматизованих рішень.

Перший обмін фінансовими даними за CRS відбувся восени 2024 року, що дало змогу виявити ризики ухилення від оподаткування та покращити мобілізацію податкових надходжень [1]. Це свідчить про інтеграцію України в міжнародні системи автоматичного обміну податковою інформацією.

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки. По-перше, правова основа застосування технологій Big Data в податковому контролі в Україні формується комплексом нормативно-правових актів, основними з яких є Податковий кодекс України та Закон "Про захист персональних даних". По-друге, система BigData TP є важливим інструментом цифровізації податкового контролю, що дозволяє автоматизувати процеси аналізу ризиків та підвищити ефективність податкового адміністрування. По-третє, процесуальні вимоги до застосування Big Data включають дотримання принципів захисту персональних даних, забезпечення прозорості та підзвітності процесів обробки інформації. По-четверте, правові межі застосування технологій визначаються необхідністю забезпечення балансу між ефективністю податкового контролю та захистом прав платників податків. По-п'яте, перспективи розвитку пов'язані з подальшою гармонізацією українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема вимогами GDPR, та розширенням міжнародного співробітництва в сфері автоматичного обміну податковою інформацією. По-шосте, необхідність удосконалення нормативно-правової бази полягає у створенні спеціальних процедурних норм, що регулюватимуть застосування автоматизованих систем прийняття рішень у податковому контролі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна стратегія доходів: шлях до прозорості та ефективності податкової системи. Державна податкова служба України. URL: <https://rv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/882793.html>

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>
3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17>
4. Положення про Державну податкову службу України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/pologennya>
5. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16
6. Трансфертне ціноутворення ТЦУ Зміни Master File. URL: <https://dku.in.ua/TP>
7. Останні зміни в законодавстві. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. URL: <https://zir.tax.gov.ua/main/lastupdate/>
8. Нові правила захисту персональних даних: як відповідати стандартам ЄС? Юридична Газета. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/novi-pravila-zahistu-personalnih-danih-yak-vidpovidati-standartam-es-.html>